

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Илия Граматиков

(Национална музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“)

за дисертационния труд на **Калина Томова** на тема

Английският carol

в контекста на полифоничния певчески репертоар от XV век:

жанрови особености, техники, взаимодействия

(научен ръководител: доц. д-р Явор Генов)

В своята дисертация Калина Томова насочва изследователското си внимание към сравнително малко разработвана тема в музикалната наука, която в последните десетилетия провокира интереса на съвременните музиколози – темата за жанровите особености, отличителните иманентномузикални характеристики и специфичното място в полифоничния вокален репертоар от ренесансовата епоха на английския керъл (*carol*). Обстойно изследваният в дисертационния труд жанр е аргументирано определен от дисертантката като „специално по рода си явление в западноевропейската музикална практика“ (с. 191) във въпросния период (и по-конкретно XV век). Това свое твърдение Калина Томова извежда като генерално обобщение въз основа на методично следваните и успешно постигнати в текста цели на дисертационния труд, заявени от авторката в уводния раздел: „да се открие мястото на английския керъл от XV век в контекста на полифоничния певчески репертоар от епохата не само в Англия, но и в западна Европа като цяло; да се демонстрира уникалността на жанра като самобитно музикално явление чрез очертаване на взаимодействията между керъла и сходните му жанрове; да се ревизират откъслечните знания за жанровите особености на тези песни, като се добавят нови открития относно нотационните и композиционните техники в тях“ (с. 5). Наред с така поставените цели, в уводния раздел на труда си Калина Томова ясно дефинира предмета и обекта на своето изследване и въвежда основни научни постановки по въпросите, свързани с жанра, цитирайки както най-новата специализирана музикологична литература по сродна на разработваната тема проблематика, така и фундаментални трудове на

изтъкнати авторитети от по-старите поколения музиколози на XX век. Тук е мястото да се спомене и респектиращият брой заглавия (предимно на английски език) на използваната литература, която напълно адекватно функционира като научен апарат в дисертационния труд, поетапно въведена не само в уводния раздел на текста, но и във всяка следващата глава с оглед на обсъжданите тематични аспекти, за да послужи за стабилна основа на изгражданата от дисертантката цялостна концепция за жанра.

В първата глава на разработката си Калина Томова полага изследвания жанр в широк музикалноисторически контекст в услуга на открояването на специфичното място, което жанрът заема сред западноевропейския репертоар на XV век. Основни задачи на разделите в тази глава са обговарянето на типологичните характеристики, които открояват керъла от сходните му жанрове като *„автохтонно английско явление, което няма точен еквивалент на континента“* (с. 18), и детайлното обсъждане на разнородните социални функции на жанра, превръщащи поставянето на еднозначни жанрови граници на керъла в особено проблематично изследователско начинание. Намирам за находчива и резултатна предприетата от Калина Томова изследователска процедура в това начинание – обръщането към иманентномузикалните характеристики на жанра. Във въпросната глава (в раздел 1.3.) тя подхожда към проблема първоначално откъм композиционните особености, характеризиращи английския музикален идиом в съответния исторически период (като например т.нар. английски дискант и типичната английска импровизационна техника *фабърдън*), установявайки, че всички те могат да бъдат открити в образците на жанра керъл от изследвания период. Въз основа на това наблюдение авторката определя жанра като *„въплъщение на всички особености на английската полифонична практика, които я отличават от тази на континента през XV век“* (с. 31).

Калина Томова защитава с детайлна аргументация това свое твърдение в третата глава на изследването си, в която обстойно и с остра изследователска проникателност коментира типологичните композиционни особености на образците в жанра от XV век – от мелодическия език и ритмическия профил (с особен фокус върху метро-ритмическата проблематика във връзка със синкопирането в множество образци) до спецификите на контрапунктичната фактура и особените решения при третирането на дисонансите. С това детайлно и многоаспектно извеждане на характеристиките на жанровия музикален идиом, осъществено в подобен мащаб на обхватността за първи

път в специализираната литература, главата се очертава като една от най-приносните в разработката.

За особено приносна намирам и втората глава на дисертационния труд, в която Калина Томова се фокусира върху нотационните особености на образците в жанровия репертоар и трудностите при тяхното разчитане, свързани най-вече с интерпретирането на нотационните точки и симптоматичните за решенията в жанра композиционни похвати за синкопиране. Разкриването на нотационните проблеми в керълите дисертантката счита за необходим фундамент за вникване в спецификите на репертоара, особено при разглеждането на неразисквани до този момент в специализираната литература проблеми, засягащи ритмическите нерегулярности при решенията в жанра. Детайлното аналитично разискване на характеризацията на жанровия репертоар синкопиран ритъм Калина Томова полага и в контекста на теоретичната мисъл от епохата (периода XIV – XVI век), за да осветли нерешените в съвременното музикознание проблеми по този въпрос. В допълнение дисертантката убедително доказва неточната употреба на термина *punctus syncopationis* в трудовете на Вили Апел, оказали изключително влияние върху поколения изследователи на XX век. С изследователска смелост тя аргументирано поставя под въпрос и досегашното научно възприемане на методите за нотиране на синкопиран ритъм.

Всички свои наблюдения Калина Томова провежда въз основа на огромна по обем аналитична работа с достигналите до нас първоизточници на образците в репертоара. Нещо повече, дисертантката предлага свои транскрипции на всичките 119 съхранени и като нотен запис образци от XV век – транскрипции, осъществени въз основа не само на тънкото познаване на особеностите на мензуралната нотация, но и на задълбочения прочит на редица музикалнотеоретични трактати от епохата (всичките 119 транскрипции са представени като приложение към дисертационния труд).

Важно е да се отбележи също, че в текста си авторката се старае да се придържа към съответния автентичен за музикалнотеоретичната мисъл на ренесансовата епоха терминологичен апарат, както и да спазва зададената от самата нея понятийната рамка на разработката.

Освен така изброените качества и ярки приноси на дисертационния труд, е необходимо да бъдат отбелязани и някои недостатъци на разработката, които следва да бъдат коригирани при евентуалното ѝ публикуване (което убедено препоръчвам).

Преобладаващите сред тях засягат правилната употреба на езика и овладяването на необходимия за жанра на дисертацията научен стил.

В текста се натрапва използването на редица неуместни чуждици (имащи свои утвърдени книжовни аналози), навлезли в българската реч през масмедииите и най-вече откъм сферата на рекламната индустрия. Примери за това са използваните от дисертантката думи като: „иновативна“ (с. 25) и „иновация“ (с. 34), „дисеминация“ (с. 33), „комплициран“ (с. 38), „индикира“ (с. 64), „инспирираните“ (с. 69).

Наблюдава се и наличието на неточни и дори изопачаващи смисъла преводи на думи из цитати от англоезични източници, като например преводите на *purging* като *изчистване* (с. 34), на *resolution* като *заклучение* (с. 40), на *bizarre* като *абсурдна* (с. 49) и др. При евентуалното издаване на труда на български език препоръчвам да бъде осъществена щателна редакция на всички преводни фрагменти, включени в текста.

Озадачаващи в разработката са както неточната употреба на дадени понятия, така и въвеждането на неологизми с неясен смисъл. Допускам, че това е в резултат на силното езиково повлияване на дисертантката от използваната английска научна литература и от несправянето ѝ с намирането на точните понятия на български език, с които да бъдат коректно предадени въведените в дисертацията идеи от цитираните научни изследвания. Пример за това са изрази като: „**манифестация** [подчертаното тук и в следващите цитати е от мен – б.м.] на английския маниер“ (с. 38) вместо *изява*; „**себеприпознаване** [подобна дума в българския език е невъзможна – б.м.] в английското общество“ (с. 50) вместо *себеразпознаване*. Наблюдават се също и словосъчетания, при които (отново поради влияние от английския) са пропуснати предлози, което води до промяна на смисъла. Пример за това откриваме в следния цитат: „*френските фиксирани форми..., които доминират западноевропейската песенна традиция*“ (с. 57).

Намирам за абсолютно неоснователна и незащитима подмяната на утвърдени, точно преведени по смисъл музикалнотеоретични понятия в българския език, като например *несъвършени консонанси*, с фонетичната транскрипция на английските им аналози („*имперфектните консонанси – терци и сексти*“ – с. 27).

От езикова гледна точка считам също за крайно проблематична многократната употреба в дисертацията на словосъчетанието *керъл репертоара*, което разкрива не особено добро познаване на граматическите специфики на българския език, както и

(отново!) за лошо влияние от английския. В българския словосъчетания като *песен репертоара*, *мотет репертоара* или *хор репертоара* вместо *песенния репертоар* и т.н. са немислими. От такъв порядък е използваното в текста граматически неправилно словосъчетание *керъл репертоар*.

Несъстоятелно и абсолютно ненужно е в музикологичен дисертационен труд да се разясняват основни понятия и жанрови определения (като *изоритъм* – на с. 24, *мензурална нотация* – на с. 71, *кондукт* – на с. 26, *балата/балада* – на с. 57, *лауда* – на с. 59 и др.), които се преподават в общите курсове по дисциплината *история на музиката* в образователни институции като Националната музикална академия.

В изследването прави впечатление и наличието на натрапчиво методологическо противоречие с оглед на въведената в текста и приета като постановка от страна на Калина Томова позиция на Катлийн Палти, която отправя основателна критика към по-рани изследвания (на Грийн, Робинс, Харисън), които от своя страна предлагат по същество прогресистки теории „за установяване на праволинейна история за произхода на жанра“, водени от стремеж „да открият един-единствен прародител на керъла“ (с. 14). Но в следващите раздели на текста така възприетата критична спрямо прогресистките възгледи постановка бива непрестанно суспендирана чрез изказвания, разкриващи повлияното от прогресистките възгледи мислене на Калина Томова. Подобни изказвания са: „*хронологията на общите процеси в музикалния контекст на това [на петнадесетото – б.м.] столетие*“ (с. 17); „*напредъка на музикологичното разбиране*“ (с. 17); „*развитието на музикалния идиом в Англия*“ (с. 21); „*последния стадий на развитие на английската полифонична школа*“ (с. 21); „*развитието на композиционния идиом на острова в течение на века*“ (с. 22); „самото наименование „английски дискант“ преминава през множество *стадии на развитие*“ и много други.

Намирам и за особено озадачаващо многократно афишираното диференциране на българската музикологична общност от международната, както и за неуместно, неетично и неточно (от професионална гледна точка) изказаното в твърдения като: „*въвеждането на принципите и правилата на мензуралната нотация е от ключово значение за осигуряването на по-широка достъпност до музикалните източници от тези векове за българските музиколози, които до момента работят с редакторски издания при изследване на произведенията от тези столетия. Този подход*

допълнително спъва дори малкото на брой изследвания на български език върху западноевропейската музика от периода.“ (с. 70). Ще си позволя да напомня на уважаемата дисертантка, че българските музиколози ползват английски език (а често и други чужди езици) и че тези сред колегите, които се интересуват от съответната тематична област и проблематика, днес имат на разположение свободен достъп до редица специализирани ресурси (включително огромно количество дигитализирани първични и вторични извори), с които да разработват изследванията си.

Също така – настояването за постигнати в дисертационния труд *„частни приноси за българоезичната наука“* (с. 193) е несъстоятелно. За дисертацията (с оглед на жанровата ѝ определеност) се предполага, че въвежда приноси в световен план, а не просто популяризира вече въведено в научно обращение знание сред конкретна локална специализирана аудитория, която тъй или иначе има достъп до съвременните научни открития и нововъведения. В този план твърдението, че в дисертацията са *„разкрити за първи път в българоезичната литература начините, по които уникалността на жанра се манифестира“* (с. 191), е нерелевантно.

Независимо от така отправените критики, предвид безспорните качества и наличните доказани научни приноси (в международен контекст) на дисертационния труд, а също и с оглед на вече постигнатите успехи от дисертантката (международни публикации и национални отличия), с категоричност изказвам становището си, че Калина Томова заслужава да ѝ бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“.

София

22 април 2024

Подпис:

/доц. д-р Илия Граматиков/